



Polismyndigheten

Utbildningsdepartementet (U2023/01467)

u.registrator@regeringskansliet.se

Kopia: Justitiedepartementet

Synpunkter på regeringens forsknings- och innovationspolitik

Sammanfattning av synpunkter och förslag

För att kunna bekämpa och förebygga brottsligheten och stärka tryggheten i Sverige krävs mer än någonsin ett praktiskt och effektivt kunskapsstöd till samhällsaktörerna i form av forskning och utvärdering. Viktiga utmaningar inom området utgörs av att förändringstakten och komplexiteten på brottsligheten är hög samt att den organiserade brottsligheten bedöms vara systemhotande. Ny teknik och den digitala arenan utnyttjas för att förändra och förnya brottsligheten inom de flesta brottskategorier. Det självklara kravet att i Sverige kunna känna sig trygg och inkluderad i sin närmiljö utmanas.

Grunderna för att kunna känna tillit och förtroende för sina medmänniskor, samhällets institutioner och rättsväsendet riskeras därmed att undermineras. Det är därför avgörande att bl.a. rättsväsendets aktörer kan ta stöd i ny forskning och evidensbaserade metoder för att lyckas hålla jämn takt eller ligga före kriminalitetens utveckling.

Polismyndigheten föreslår nedanstående tre teman där forskning behövs långsiktigt:

- Motverka systemhotande brottslighet
- En brottsbekämpning i framkant – nyttja teknik och information
- Ett tryggare samhälle genom att förebygga brott tillsammans

Svensk forskning av hög kvalitet inom dessa teman, med innovativa sätt att sprida och nyttiggöra resultat, kommer göra skillnad i det brottsbekämpande och trygghetskapande uppdraget. Det finns möjligheter att nå en högre uppkläring av brott, driva ett effektivt brottsförebyggande arbete och skapa trygghet samt att minska utsattheten och riskerna bland särskilt utsatta, i synnerhet unga. Vidare skapas goda förutsättningar för samverkan och erfarenhetsutbyte internationellt och inom EU.

Inledning

Förändringstakten inom brottsligheten i Sverige är hög och komplexiteten ökar både vad gäller karaktären på och genomförandet av brott. Många åtgärder och satsningar genomförs redan av regeringen och bland aktörerna inom brottsbekämpning. Motkrafterna till kriminaliteten blir fler och agerar mer samordnat. Utvecklingen inom området kräver trots detta mer än någonsin ett effektivt kunskapsstöd till aktörerna i form av forskning och utvärdering.

I den förra forskningspolitiska propositionen konstaterade regeringen att ”*forskningsbaserad kunskap om den samhällsutveckling som försvagar demokratin och minskar människors säkerhet, lokalt som globalt behöver förstärkas*”¹. Vidare angavs att utvecklingen i Sverige och omvärlden visar på betydande problem och förändrade mönster när det gäller brottslighet och otrygghet. Som ett svar på det inrättades ett nationellt forskningsprogram om brottslighet vid Vetenskapsrådet 2021.

Erfarenheten visar att forskningsprogrammet vid Vetenskapsrådet behöver kompletteras med en annan typ av forskning som bättre kan följa de snabba förändringar och skiften som brottsligheten uppvisar. Denna forskning behöver vara mer riktad, omställningsbar och flexibel samt använda sig av metoder som t.ex. aktionsforskning för att stödja utveckling av effektivitet, förmågor och innovation och samtidigt säkra forskning av hög kvalitet och excellens.

Med hjälp av en effektiv och praktisk forskning stärks möjligheterna för Polismyndigheten och aktörer inom rättsväsendet att bidra till regeringens ambitioner att ta krafttag för att bekämpa kriminalitet och brottslighet med hjälp av evidensbaserade metoder².

Polismyndighetens bedömning av långsiktiga samhällsutmaningar inom brottsbekämpning

Systemhotande brottslighet

Idag bedöms den grova organiserade brottslighetens konsekvenser vara systemhotande och består i Sverige av ett stort antal nätverk och ett fåtal organisationer som har vuxit sig allt starkare. Nätverken och organisationerna genererar stora brottsvinster med många miljarder som återinvesteras i större och mer omfattande brottsuppbygg.

Den kriminella ekonomin, som del av den grova organiserade brottsligheten, skapar otillåtna vinster utifrån samhällets gemensamma medel och tränger undan legitima satsningar och stöd. Därmed riskeras tilliten till välfärden och rättsstaten att hotas, konkurrens och tillväxt hämmas och samhällskontraktet att bytas ned.

Ny teknologi som hot och möjligheter

Ny teknik och den digitala arenan utnyttjas för att förändra och förnya brottsligheten inom exempelvis penningtvätt, bedrägerier, sexualbrott, hot och påverkan, illegal

¹ Prop. 2020/21:60 Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige, s. 23.

² Regeringsförklaringen 18 okt 2022.

handel och radikalisering. Kriminellas förmåga att snabbt ställa om och förändra brottsupplägg utifrån nya förutsättningar och möjligheter bedöms vara stark. Digitaliseringen medför också att mängden information och data kopplat till brottslig aktivitet kraftigt ökar och behöver hanteras. Sådan information kan utgöra en värdefull tillgång i brottsbekämpningen.

Snabb samhällsutveckling kräver ny kompetens och livslångt lärande

Om samhällsutvecklingen ska kunna vändas från en nackdel till en potentiell fördel i förhållande till de kriminella behöver aktörerna inom rättsväsendet i ännu högre grad än idag vara adaptiva och kunna nyttja ny teknik och utvecklade sätt för inhämtning, analys och tillämpning av information. Detta får konsekvenser för personalförsörjning av framtidens brottsbekämpare och polisanställda. Exempelvis behöver rättsvårdande myndigheter och andra samhällsaktörer ha tillgång till spetskompetens inom och förståelse för teknik.

För att klara uppdraget i det snabbföränderliga samhället behöver både poliser och andra befattningar i rättsväsendet kontinuerligt och löpande t.ex. kunna ta till sig nya metoder, processer och innovationer. Forskning behöver därmed nyttjas systematiskt som grund för kompetensutveckling av såväl befintliga medarbetare som personer under utbildning.

Trygghet och säkerhet i lokalsamhället

Trots ett nödvändigt fokus på den allvarliga systemhotande brottsligheten måste även trygghet och säkerhet för människor i vardagen prioriteras. Annars riskerar grunden för att kunna känna tillit och förtroende för sina medmänniskor och samhällets institutioner, inklusive rättsväsendet, att utmanas.

Det finns en risk att medborgare kan börja tappa förtroendet för rättsväsendet om aktörerna inte lever upp till förväntningarna på att klara upp och förebygga brott. Ett förtroende som är en viktig förutsättning för ett framgångsrikt arbete med att bekämpa och förebygga brottslighet och skapa trygghet. Redan idag bedöms det ske förflyttningar i segregerade delar av samhället som utmanar och urholkar de grundläggande fri- och rättigheter som det svenska demokratiska samhället baseras på. För att uppnå målen för kriminalpolitiken behövs därför fortsatt även ett effektivt och brett brottsförebyggande arbete. Ett arbete som behöver vara baserat på professionens kunskap samt forskning och utvärdering.

Särskilt prioriterade teman med behov av forskning

Forsknings- och kunskapsläget inom området brottslighet har stora utmaningar och behöver stärkas. I den forskningsöversikt som Vetenskapsrådet nyligen publicerat³ bedöms området vara mycket splittrat och behoven omfattande. Vidare anges att behovet av verksamhetsnära och tvärvetenskaplig forskning är avgörande. Även andra kartläggningar uppvisar en liknande bild⁴. Utifrån det befintliga kunskapsläget och de identifierade samhällsutmaningarna beskrivs nedan tre teman där Polismyndigheten bedömer att långsiktig forskning skulle göra mest nytta i förhållande till myndighetens samhällsviktiga uppdrag.

Motverka systemhotande brottslighet

Den grova organiserade brottslighetens utveckling är systemhotande. Kunskapsutvecklingen kring denna typ av brottslighet behöver kännetecknas av att vara synnerligen lyhörd, följsam och snabb. Sårbarheter i samhället utnyttjas brett av den organiserade brottsligheten och bedömningen är att denna utveckling kommer förstärkas. Brottsligheten kommer även framöver att utnyttja luckor och brister för kriminella syften som bl.a. uppstår ur det delade ansvaret mellan myndigheter i form av kontroll och tillsyn. Det har uppstått ett gap mellan förmågan att utveckla och anpassa brottsbekämpningen och den takt som arenor för brott och brottsmetoder förändras. Forskning behövs för att kunna verka både förebyggande och förhindrande av brottslighet, men också för att kunna agera effektivt mot brottsliga aktiviteter.

Det är vidare centralt att förstå bakgrunden till organiseringen och uppbyggnaden av kriminella nätverk och logiken kring användningen av våld och hot för att kunna att kunna påverka långsiktigt och störa den brottsliga verksamheten. Det är också väsentligt att utveckla effektiva metoder för att bekämpa vissa brottstyper, genom att utvärdera och säkerställa evidens i metodernas effekter och nytta. Detta gäller både kända och möjliga nya brottstyper för att kunna slå mot de ekonomiska vinningarna. Några exempel är narkotikamarknader, bedrägerier, människohandel, korruption och olika typer av ekonomisk brottslighet. Detta är brottstyper som fortsatt bedöms utgöra ett väsentligt hot mot och ha stor påverkan på samhället. Ytterligare en viktig dimension kring kunskapen om bekämpning av organiserad brottslighet är att utformningen av metoder och arbetssätt har potential att säkerställa långvariga effekter och resultat.

En brottsbekämpning i framkant – nyttja teknik och information

Det kommer vara helt avgörande för rättsväsendet att kontinuerligt hålla sig uppdaterad om ny teknik och se möjligheter, risker och begränsningar i denna. Detta gäller den tekniska utvecklingens tillämpbarhet i en brottsbekämpande kontext såväl som

³ Vetenskapsrådet (2023). Forskningsagenda för det nationella forskningsprogrammet om brottslighet. Bilaga 1 Forskningsöversikt. Dnr 2021-06128.

⁴ BRÅ (2018). Polisforskning i Sverige. En sammanställning över publicerad polisforskning i Sverige 2010–2017. Se även Polismyndigheten (2023). Kartläggning av publikationer av forskning för polisens behov – en sammanfattning. Dnr A337.952/2023.

juridiska utmaningar vid nyttjande av ny teknik. Särskilt viktigt blir att följa teknologier med hög potential (såsom AI, kvantteknologi, sakernas internet (IoT), kryptering och nya material). Kunskap om och nyttjande av ny teknik kan stödjas genom att systematiskt bedriva t.ex. test-, experiment- och innovationsverksamhet.

Teknisk bevisning och nyttjande av data och information kommer bli alltmer avgörande för brottsuppklaringen och utredning. Data och information är även fundamentalt för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Exempel på verktyg för detta är biometri, dataigenkänning, sensorer och digital infiltration och bevisning som kräver kunskap om sociala medier och it-forensik. Maskininlärning och AI är exempel på teknik som har stora möjligheter att utgöra stöd kring teknisk bevisning, forensik, analys och underrättelse. Ett stöd baserat på bl.a. nyttjandet av och automatiserad hantering av stora datamängder.

Under detta tema inkluderas också behov av forskning kring hur framtidens kravprofiler för brottsbekämpare och polisanställda kan behöva se ut. Kravprofilerna behöver utformas med hänsyn till brottslighetens utveckling och kraven som nyttjandet av ny teknik kan ställa samt den förändringstakt som förväntas.

Ett tryggare samhälle genom att förebygga brott tillsammans

Det förebyggande arbetet behöver bedrivas uthålligt och kunskapsbaserat, med kvalitet och medborgarnas behov i fokus. Med kvalitet avses förmågan att med evidens säkerställa att de önskade effekterna av arbetet uppnås. En utveckling som går mot ökad samhällelig komplexitet med svåröverskådliga beroenden ställer krav på att bl.a. snabbare kunna identifiera, utveckla och pröva nya och alternativa samarbetsformer mellan samhällets aktörer.

Fördjupad och systematisk samverkan ökar förutsättningarna att motverka ny och förebygga redan befintlig brottslighet och på så sätt också kunna verka systempåverkande. En samverkan som behöver klara av att identifiera sårbarheter och gemensamt utveckla metoder för att möta och agera på dessa sårbarheter. Det kommer krävas en omfattande kunskapsuppbyggnad, kvalitetssäkring och uppföljning/utvärdering av såväl befintliga som nya metoder och arbetssätt. Det brottsförebyggande arbetet kan också, förutom att öka i omfattning, komma att beröra fler och nya brotstyper än idag. Det är sannolikt att fler aktörer än idag kommer behöva vara involverade i det brottsförebyggande arbetet. Detta är ett arbete som kommer kräva ett avancerat stöd som är baserat på fakta och den allra senaste forskningen.

Det brottsförebyggande arbetet behöver bygga på dialog och samverkan med både medborgare och andra aktörer, vilket förutsätter precision och relevans i de lägesbilder som arbetet utgår ifrån och att hänsyn kan tas till olika miljöer och förutsättningar, såsom skillnader och likheter mellan större och mindre kommuner. Särskilda åtgärder behövs där riskfaktorerna är fler och skyddsfaktorerna färre. Exempel på det är i utsatta områden med hög kriminalitet och unga som riskerar att dras in i kriminalitet. Känslan av utanförskap kan öka riskerna för deltagande i antidemokratiska rörelser eller att bidra till våldsbejakande extremism. Forskning behövs som säkerställer och stödjer faktabaserade underlag i dels lägesbilder men också i förståelsen av vilka åtgärder som kan minska riskerna för och bryta kriminalitet.

Utformningen av forskning kring brottsbekämpning

Polismyndigheten vill betona att utformningen av dessa forskningssatsningar har betydelse för vilka resultat och effekter som kan förväntas i brottsbekämpningen. Den kunskapsutveckling som sker inom området behöver ha relevans för verksamheten och möta utmaningar hos rättsväsendets aktörer. Sådana utmaningar kräver ofta tvärvetenskapliga lösningar och svar.

För att bäst kunna stödja kunskapsutveckling och följa området brottsbekämpning är bedömningen att någon form av centrumbildningar eller sammanhållna nätverk bör vara lämpligast. En arbetsform där många forskningsaktörer skulle kunna samverka och samarbeta kring kunskapsutveckling, men under en tydlig sammanhållen och samordnad ledning. Det skulle också kunna möjliggöra en kontinuerlig interaktion och samspel med behovsägarna och aktörerna inom brottsbekämpningen. Centrumbildningar skulle kunna möjliggöra att samla aktörer kring tydliga ämnesområden och underlätta tillgången till nyttig kunskap för brottsbekämpare.

Kraven på hög vetenskaplig kvalitet och excellens behöver upprätthållas och kombineras med en praktisknära forskning. På så sätt kan forskning omsättas och kravställas i såväl utbildning som i utveckling av metoder och arbetssätt. Svensk forskning av hög kvalitet och med innovativa sätt att sprida forskningsresultat skapar dessutom goda möjligheter kring samverkan och utbyte internationellt och inom EU.

Detta svar har beslutats av ställföreträdande chefen för nationella operativa avdelningen Hampus Nygårds efter föredragning av sakkunnige Per Sundström. I den slutliga beredningen har enhetschefen Erik Bakkman deltagit.

POLISMYNDIGHETEN



Hampus Nygårds



Aldo Diaz Sartori på uppdrag av Per Sundström